

- GRIFFIN, ERN 2001. *Bevezetés a kommunikációelméletbe*. Harmat Kiadó, Budapest.
- KUGLER NÓRA 2012. Az evidencialitás jelölői a magyarban, különös tekintettel az inferenciális evidenciatípusra. Budapest. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/10531/AzevidencialitE1sjelF6f5i_KN_u_113530.475982.pdf;jsessionid=4DEC1B93E30CDBAB286BBAEF47FD4AFD?sequence=4 (2019. 10. 15.)
- KUNA ÁGNES 2011. *A 16–17. századi magyar nyelvű orvosi recept szövegtipológiai és pragmatikai vizsgálata funkcionális-kognitív keretben*. Doktori Disszertáció. Kézirat. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.
- NÉMETH ERZSÉBET 1997. A meggyőzés, a hitelesség és az orvosi munka hatékonysága. *Lege Artis Medicine* 7/12: 830–839.
- TÁTRAI SZILÁRD 2011. *Bevezetés a pragmatikába. Funkcionális kognitív megközelítés*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- TÁTRAI SZILÁRD 2017. Pragmatika. In: TOLCSVAI NAGY GÁBOR szerk., *A stílus szociokulturális vizsgálatok. Kognitív stilisztikai tanulmányok*. Osiris Nyelvtan, Budapest. 899–1058.
- VERSCHUEREN, JEF 1999. *Understanding pragmatics. Manual*. John Benjamins, Amsterdam (Philadelphia).

KOCSIS ZSUZSANNA
MTA Nyelvtudományi Intézet

Három dunántúli tájszótárról

1. PESTI JÁNOS – DOMJÁN JOHANNA, *Bodai tájszótár. Községünk szókincse és népi műveltsége*. Boda Község Önkormányzata, Boda, 2018. 368 lap. – 2. PESTI JÁNOS – MÁTÉ GÁBOR, *Völgységi tájszótár. Vidékünk tájszavai és népi műveltsége*. Kelet-Mecsek Egyesület, Pécs, 2018. 592 lap. – 3. SAJTOS JÓZSEF, *Sárvíz menti tájszótár*. Aba Város Önkormányzata, Aba, 2018. 228 lap

1. 2018-ban 310 éve múlt annak, hogy először adtak közre nyomtatásban magyar szavakat tájszavakként, és 180 éve, hogy az első magyar tájszótár megjelent. PÁPAI PÁRIZ FERENC 1708-ban latin–magyar, magyar–latin szótárában több mint húsz székely szót közölt „antique” megjelöléssel (magyarázatul I. MELICH 1907: 116–121) – mai fogalmunk szerint tájszóként. 1747-ben ugyan napvilágot látott TORKOS JÓZSEF tollából az „első egybefoglalt tájszógyűjtemény” (SZÜCS 1936: 17; idézi KISS 2008: 27), a 18. század végéig azonban csak alkalomszerűen jegyezték föl és tettek közzé táji kötöttségű szavakat, a nyelvjárási szókincs gyűjtői csupán a kuriózumokat keresték. A népnyelvi szavak rendszeres, tudatos gyűjtése Magyarországon a 18. század végén kezdődött összefüggésben a nyelvi standardizálódás folyamatával és a magyar irodalmi nyelv szókincsbővítésének igényével. 1831. évi első nagygyűlésén a Magyar Tudós Társaság a tájszavak gyűjtését tűzte ki egyik feladatként, s az 1838-ban megjelent Tájszótár megnyitotta a különböző magyar tájnyelvi szótárak sorát.

Az újabb általános tájszótárak mellett – SZINNYEI JÓZSEF Magyar tájszótára, illetve az Új magyar tájszótár – a 20. században kibontakozott a regionális és helyi szótárak és tájszótárak gazdag irodalma (a szótártípusokkal kapcsolatban vö. HEGEDŰS 2001: 397–400). Különösen sok tájszótárkötet látott napvilágot a 20. század utolsó harmadától kezdve. E szótártípus – első példái KRIZA JÁNOS Erdélyi tájszótára (1926), illetve IMRE SAMU 1973-

ban megjelent Felsőöri tájszótára – nem öleli föl gyűjtőterülete teljes szókészletét, csupán a köznyelvhez viszonyított lexikai többleteket, a tájszavakat tartalmazza. Az adatgyűjtés és az anyag szótárrá rendezése így viszonylag rövidebb idő alatt megvalósítható, s a tájszótár a település vagy tájegység legértékesebb szókészleteti elemeit tartalmazza. A „helyi” és „regionális” típus között nincs éles határvonal: egyfelől a regionális szótárak és tájszótárak adatgyűjtése sem fedi le mindig arányosan a kijelölt régió egészét (pl. CSÚRY BÁLINT Szamosháti szótárának adatai szinte kizárólag Egriből származnak), másfelől minden település szókészlete nagy egyezést mutat a szomszéd településekével, így a helyi szótár, tájszótár azok szókincsét is reprezentálja.

E szótárak sora gazdagodott újabb értékes kötetekkel a 2018-ban megjelent három dunántúli tájszótár által, amelyek mindegyike kötődik sokunk volt kedves tanára, PESTI JÁNOS nevéhez. E szótártípust tovább is fejlesztette PESTI JÁNOS a tájszótárt mintegy ötvözve a helyi, illetve regionális népi kultúra és helytörténet kislexikonával. A DOMJÁN JOHANNA társszerzőségével készült Bodai tájszótárral és a MÁTÉ GÁBORRAL jegyzett Völgységi tájszótárral pedig ötre emelkedett a Baranya megyei tájszótárak száma, így a megye valamennyi nagyobb tájegységének van már tájszótára (PESTI 2019). E kötetek közül – KISS GÉZA és KERESZTES KÁLMÁN Ormánsági szótárát követően – négy PESTI JÁNOS alkotása: az általa a DALLOS NÁNDOR gyűjtötte anyagból szerkesztett Hosszúhetényi szótár (1999) a Zengőaljáról, illetve a szülőfalujának tájszókincsét bemutató Alsómocsoládi tájszótár (2008) a Hegyhát tájegységéről az előzményei a 2018-ban megjelent két új kötetnek. SAJTOS JÓZSEF Sárvíz menti tájszótárának elkészültét pedig tanácsaival segítette PESTI JÁNOS, egyben a kötet egyik lektora volt. Nagy szakmai tudása, melyet dialektológiai, névtani, művelődéstörténeti tanulmányok, kötetek sora jelez, továbbá hatalmas tapasztalata a szótárkészítésben a garanciája a most megjelent tájszótárak magas színvonalának.

2. PESTI JÁNOS és DOMJÁN JOHANNA Bodai tájszótára (a továbbiakban: BoTsz.) helyi tájszótár: mint a Bevezetésből megtudjuk, „valamennyi adat Boda községből származik”. Ugyanitt olvasható azonban, hogy mivel a község „alapításától (1241) fogva mindmáig szoros kapcsolatban van a szomszédos településekkel, a bodai tájszavak nagy részét másutt is ismerik és használják”, így a szótár „egyúttal a Mecsekalja vidék tájszótárának is tekinthető” (10). Szerzői a kötetet – mint az alcím is mutatja – nem pusztán tájszavak gyűjteményének, de a község lakossága néphagyományai, népi műveltsége kislexikonának is szánták (11).

A bevezető fejezetben (10–42) ismertetik a szerzők a tájszógyűjtés rövid történetét, az adatközlők és gyűjtők gazdag névsorát, a bodai nyelvjárás hang- és alaktani sajátosságainak változásait az 1930-as évektől napjainkig, a szótár szócikkeinek felépítését, továbbá az alkalmazott jelek, rövidítések, minősítések és a felhasznált irodalom jegyzékét, valamint itt olvasható Boda község történetének rövid áttekintése.

Boda Pécsőtől nyugatra, 18 km-re fekvő piciny zsáktelepülés a dél-dunántúli nyelvjárási régió észak-baranyai, dél-baranyai és dél-somogyi nyelvjárás csoportjainak határvonalán (14). PESTI JÁNOS már 1978-ban, a helynévgyűjtési anyag ellenőrzésekor felfigyelt a Bodán hallható archaikus szavakra – a szótár elkészítését 2016-ban határozta el. Az adatok gyűjtésében DOMJÁN JOHANNA egyetemi hallgató volt a segítségére. A szótár anyagát részben korábbi írott forrásokból merítették a szerzők: BERZE NAGY JÁNOS 1934-ben gyűjtött folklórszövegeiből (1940), az MNyA. anyagából, illetve az 1970-es

években gyűjtött földrajzi nevekből (BMFN. 1. kötet). Nagy értéke a tájszótárnak, hogy helyet kaptak benne a gazdag bodai folklórkincs tájszavai és a tájszói vonatkozású bodai helynevek. Ezért joggal írhatják a szerzők, hogy kötetük nyelvjárástörténeti értékű szótár (13). A 2016-ban folytatott élőnyelvi gyűjtést a dél-dunántúli regionális tájszótárak (OrmSz., HhSz., AmTsz., KoTsz.) alapján összeállított szójegyzékkel végezték, s mint megállapítják, a szójegyzékbe felvett dél-dunántúli tájszavak 80-85%-át Bodán is ismerik (13). A szóanyag három különböző időintervallumhoz tartozó egységei (az 1930-as évek eleje, 1950–1982, 1982–2017) szolgáltak a bodai nyelvjárás hang- és alaktani jelenségei változása bemutatásának alapjául, s e fejezet – mint BALOGH LAJOS írja a kötet ajánlásában – felér egy kisebb dialektológiai tanulmánnyal (14–25). Megtudhatjuk belőle, hogy napjainkra a bodai nyelvjárás fő hangtani sajátossága, az *ö*-zés visszaszorult, az *ē* ~ *ö* megfelelés szavaiban az *ē*-ző alakok jutnak túlsúlyra: pl. *lőszök* > *lészök* > *lészék*, a mássalhangzó-változások körében szinte teljesen eltűnt az *l*-ezés: pl. *émölgős* > *émölgős* > *éméjgős* stb. Érdekes viszont, hogy még a fiatalok beszédében is hallható az alaktani sajátosságok közül tárgyas ragozás szerepében az alanyi ragozású igealak: *Mégnézünk eszt a filmét.* (24–25).

A szótári rész (43–322) gazdag anyagának szerkesztése – mint már az AmTsz. esetében is – a legkorszerűbb lexikográfiai elveket követi, amelyeket KISS JENŐ fogalmazott meg tanulmányában (2002: 391–415). Így minden szócikk jelöli a címszó után a tájszó típusát rövidítés formájában; a szófajt; az élőnyelvi adatokat pontosan rögzítve az egyes címszavak után több alakváltozat is olvasható társadalmi érvényük jelzésével; a jelentésdefiníció(k) utáni példamondato(ka)t gyakran követik nyelvi, nyelvhasználati megjegyzések, néprajzi, tárgytörténeti leírások; a szócikkeket több helyütt zárják továbbvezető utalások.

A tájszavak alakváltozatainak följegyzése és társadalmi érvényük megállapítása – l. pl. *igenyös* †, *igyenös* ↓↓, *égyenös* ↓, *égyenés* † – nagyon aprólékos, sok időt és energiát igénylő munka, a nyelvjárás nagyon alapos vizsgálatát, ismeretét feltételezi, s az olvasónak képet ad a nyelvjárás korábbi és mai állapotáról, változásairól. (A lejegyzésben viszont furcsa az *η* jelnek – a palatoveláris *n* hang betűjelének – alkalmazása a depalatalizáció, illetve a magánhangzó nazooralis színezetének jelölésére: pl. *cigányzab*, *gazdasszonη*, *lánnyak*, *nagvlegéη* stb.)

Fontos nyelvjárastani információt hordoz a tájszavak típusainak – alaki (**A**), jelentésbeli (**J**), alaki-jentésbeli (**AJ**), valódi tulajdonképpeni (**Vt**), valódi névbeli (**Vn**) tájszavak – jelölése, bár a valódi tulajdonképpeni tájszavak (azaz a fogalmi tájszavak, amelyek mind jelentésükben, mind lexémájukban ismeretlenek a köznyelvben) kategóriája a szótárlapokon a valóságosnál gazdagabbnak látszik, főképpen a valódi névbeli tájszavak rovására. **Vt** jelölést kaptak például a *csimota* 'ivadék, leszármazott', *toponyafa* 'nyárfa', *ripacskos* 'himlőhelyes <arcú>', *rehül* 'korhad <pl. a deszka>', *kányállós* 'részes, részeseg; másnapos' stb. valódi névbeli, azaz szinonim értékű tájszavak: a jelentés nem, csupán a lexéma ismeretlen a köznyelvben.

A szócikkekben megadott pontos, árnyalt szójelentések tükrözik nemcsak a nyelvjárás és a népi élet mélyreható ismeretét, hanem a precíz filológusi munkát is. Sok tájnyelvi lexéma és helynév eredetéről is olvashatunk a szócikkekben pontos forrásmegjelöléssel, továbbvezető szakirodalmi hivatkozásokkal. Egyes szócikkek szinte önálló tanulmány-számba mennek, lásd pl. **Hold anya; egykzés; patkányüzés; rontás; szenes víz; váltott**

gyerek stb. A szemléltető példamondatok sem csupán nyelvi tanulságokkal szolgálnak, gyakran tartalmaznak néprajzi, művelődéstörténeti adatokat is. A szócikkek végén közölt nyelvi-nyelvhasználati és néprajzi megjegyzésekből kirajzolódik a hagyományos bodai népi életmód sok-sok részlete. A kötet takarékosan bánik a hellyel, nagyon tömören közli az információkat, ezért is maradhattak még rejtett értékek a szócikkekben. Nem szerepel önálló címszóval pl. a *csökött* (csak az **elmarad** példamondatában), az *esenc* (csak az **ecet** a.), az *ehül* (csak az **éhes** a.), a *csótár*; *ekefej*, *ekeszarv*, *kormány* (csak a **gerendely** a.) stb., és utaló szócikkek segíthetnék több nyelvjárási alakváltozat fellelését, pl. *bonc* (csak a **comb** a.), *budoga* (csak a **bugybóka** a.), *igenyös* (csak az **egyenes** a.) stb.

A kötet szótári részét követő Függelékben (323–366) helyet kaptak mese- és népdalszövegek, a szócikkekben közölt gazdag frazémaállományon túl itt külön fejezetben olvashatók további állandósult szókapcsolatok. A könyvben szereplő idegen szavak és nyelvészeti fogalmak magyarázatai segítik a nem nyelvész olvasókat a kötet használatában. A nyelvi anyagot gazdag képmelléklet egészíti ki. A szép kiállítású kötet színes, olvasmányos foglalatja a bodai tájszókincsnek, népi kultúrának, hagyományoknak, néprajzi és nyelvtudományi ismereteknek.

3. PESTI JÁNOS és MÁTÉ GÁBOR Völgységi tájszótára (a továbbiakban: VöTsz.) a regionális tájszótárak sorába tartozik. Célkitűzésében – alcíme: „Vidékünk tájszavai és népi műveltsége” – és felépítésében is megegyezik a Bodai tájszótárral, és méltó párja annak. A szerzők a Völgységet kiválóan ismerő szakemberek, PESTI JÁNOST szülőföldje is ide köti, szülőfaluja, Alsómocsolád a szomszédos Hegyhát tájegységben fekszik, MÁTÉ GÁBOR pedig e vidék néprajzos kutatója.

A tájszótár bevezető részében (11–61) olvashatók a szótár szerepéről és a tájszógyűjtés történetéről szóló fejezetek, a szócikkek felépítésének ismertetése, a Völgység nyelvjárását bemutató tanulmány, az adatközlők névsora, a szótárban alkalmazott jelek, rövidítések és a felhasznált irodalom jegyzéke, községtörténeti adatok, valamint a Völgység társadalmát, néprajzi sajátosságait ismertető tanulmány MÁTÉ GÁBOR tollából.

A Völgység néprajzi csoportot a Keleti-Mecsek lábánál elhelyezkedő hat község alkotja: Magyaregregy, Kárász, Vékény, Szászvár, Máza, Györe. Mint a szerzők megállapítják, a tájegység „tősgyökeres magyar lakosságának igen sajátos nyelvjárásában sok nyelvi archaizmus maradt fenn mind a mai napig” (11). A nyelvi képet színezte a 18. század végétől a területre beköltöző németajkú népesség. A 19. század közepén a településeken jelentős, 30-40% volt a német lakosság aránya, akik a 20. század első felére nagyrészt asszimilálódtak, illetve elköltöztek, de nyelvük-nyelvjárásuk nyomot hagyott a vidék tájnyelvében (30–38).

A Völgység a dél-dunántúli nyelvjárási régió észak-baranyai nyelvjáráscsoportjához tartozik (18). A nyelvjárását bemutató fejezet (18–29) három időszakasz (1935–1963, 1963–1982, 1982–2018) tájnyelvi adatai alapján ismerteti a főbb hang- és alaktani sajátosságokat és ezek változását. Mint a tanulmányban többek között olvashatjuk, a korábbi nagy hatóerejű hangtani jelenség, az *ö*-zés a Völgység nyelvjárásában is visszaszorulóban van. A 20. század első felében még általános *lát*i, *lát*ítok, *lát*ik-féle igealakok már a köznyelvi *lát*ja, *lát*játok, *lát*ják formában hallhatók. A változatlanul a leginkább jellemző hangzású szó e vidéken a *kell* ige egészen nyílt *e* magánhangzóval való ejtése, e jelenség háttérben PESTI JÁNOS kelet-ormánsági népességi kapcsolatokat feltételez (28).

A tájszótár anyaga – mint a 70-nél több tételt tartalmazó irodalomjegyzék (57–61) is mutatja – hatalmas mennyiségű írott forrásra támaszkodik: község- és tájtörténeti monográfiák, névtani és néprajzi tanulmányok, folklórszövegek, a TMFN. és a BMFN. tájszó értékű völgyeségi helynevei, a Magyar nyelvjárások atlasza és a Magyar néprajzi atlasz adatai. E történeti tájszavakhoz kapcsolták az élőnyelvi adatokat, s a BoTsz. anyagának gyűjtéséhez készült kérdőfüzet tájszavait is kikérdezték a szerzők a hat településen.

A hatalmas anyagot felölelő szótár (63–503) szócikkeinek felépítése megegyezik a BoTsz. rendszerével. A szócikkek lexikográfiai felszereltsége teljes körű, bőséges információt adva mind nyelvtudományi, mind hely- és művelődéstörténeti szempontból. Minden címszó után megtalálható a tájszó típusának minősítése, bár itt is kaptak **Vt** (valódi tulajdonképpeni tájszó) jelölést más típusba tartozó tájszavak: pl. *tátikavirág* 'oroszlánszaj [Antirrhinum majus]', *tehénhere* 'a lucerna egyik alfaja' *tejesgaz* 'gyomnövény [Euphorbia cyparissias]' valódi névbeli tájszavak; *takaró* 'az arató kaszájára szerelt kampós fa', *tekercs* 'színes rongyokból összevarrt, kis kör alakú párna' jelentésbeli tájszavak stb. A nyelvjárási alakváltozatok mindenütt társadalmi érvényük jelölésével szerepelnek, az árnyalt jelentésmeghatározás(ok) mellett, több jelentés esetén azok sorrendjében, sorszámozva gazdag példamondat-állományt találunk. Eredetük feltüntetésével szerepelnek a német jövevényszavak, pl. *ópapa* 'nagyapa', *sercli* 'a kenyér vége, gyürkéje', *sirhakni* 'pizskavas', *svaromlénija* 'rajvonal <a háborúban>' stb., és sok további szócikk tartalmaz etimológiai adatokat.

A szótár bővelkedik néprajzi, tárgy- és művelődéstörténeti információkban, a nyelvhasználatra vonatkozó megjegyzésekben, továbbá számos frazeológiai egység is helyet kapott a szócikkekben pontos jelentésével együtt. Egyes címszavak kifejtése teljes tanulmány értékű, pl. **Máré és Márévár; lyukpince; malom; Petróc; puskás tyúk; Sátorkő** stb. A szócikkeket záró gazdag utalórendszer felhívja a figyelmet a címszóval fogalomkörileg összetartozó szavakra, pl. a **lakodalom** címszó utalásai – GYÜRÜZŐ, KÉRETÉS, KIKÉRŐ, VÖFÉLY, NÁSZNAGY, TUS (DUZSOLÁS), GAZDAASSZONYTÁNC, VÁNKOSTÁNC – nyomán végigkövethetjük a kötetben az e szertartással kapcsolatban lévő összes kifejezést. A szótári anyagot szépen illusztrálják a beszerkesztett fényképek.

A Völgyeség történetében jelentős szerep jutott a 19. század második felében kezdődő bányászkodásnak, s így a vidék nyelvjárásának szókincsében fennmaradtak tájszó értékű szaknyelvi szavak. A szótárban külön fejezetben helyet kaptak a főleg német eredetű, Mázán, illetve Magyaregregyven az 1970-es években gyűjtött bányászati szakszavak (505–524).

A Függelék (527–592) is gazdag anyagot tartalmaz: mese- és népdalszövegeket, frazémákat, Márévár mondáját, völgyeségi falucsúfolókat, érdekesebb ragadványneveket, hiedelmeket, a könyvben szereplő idegen szavak és nyelvtudományi fogalmak magyarázatát, egy tanulmányt a Völgyeség történelmének és népi műveltségének kutatóiról KOVÁCS SÁNDORNÉ DEÁK IRÉN tollából, valamint fotómellékletet a Völgyeség falvairól.

A VöTsz. nemcsak tájszótár, hanem a völgyeségi népi kultúra, hiedelmek, népszokások, hagyományok gazdag tárháza is. Mint KISS JENŐ írja a kötet ajánlásában: „volta-képpen egyfajta lexikon már, amely többféle olvasói érdeklődést és igényt kielégítő forrásmű” (9). PESTI JÁNOS így fogalmazott a tájszótár könyvbemutatóján: „A Völgyeségi tájszótár közösségi alkotás, akárcsak a Kalevala vagy a Berze Nagy János szerkesztette Baranyai magyar néphagyományok három kötete. Szerepe alapján helytörténeti, néprajzi, nyelvjárástani, művelődéstörténeti értékű dokumentum” (PESTI 2019).

4. SAJTOS JÓZSEF Sárvíz menti tájszótára (a továbbiakban: SmTsz.) a regionális tájszótárak sorát gyarapítja, és folytatása a szerző 2004-ben megjelent Sárvíz menti nyelv-atlaszában. KISS JENŐ írja a tájszótárkészítéssel kapcsolatban: „Szerencsés esetben a gyűjtő és a szerkesztő egyazon személy, illetőleg olyan kutató, aki mind a vizsgált nyelvjárást, mind a közösséget belülről is ismeri” (2002: 392). Ez a szerencsés helyzet állt fenn a SmTsz. esetében is, hiszen SAJTOS JÓZSEF e vidék szülöttéeként, a vizsgált közösség tagjaként a helyi kultúra alapos ismeretére támaszkodhatott e művei alkotásakor.

A tájszótár bevezető részében (7–32) részletesen olvashatunk a szótár anyaggyűjtéséről és annak előzményeiről, a SmA. készítéséről is, a kutatóterület nyelvjárásának hang- és alaktani sajátosságairól. Itt szerepel a szerző Egy valamikori összefüggő *ő-ző* nyelvjárás terület Kelet-közép- és Dél-Dunántúlon című, a VI. Dialektológiai szimpozionon tartott előadásának kivonata, a szócikkek felépítésének ismertetése, a jelek, rövidítések, minősítések és a szakirodalom jegyzéke, valamint az adatközlők névsora.

A SmTsz. kutatópontjai megegyeznek a SmA. kutatópontjaival. A gyűjtőterület a Mezőföldet átszelő Sárvíz vonalát követi, az attól 6–8 km-re lévő 26 községet öleli föl, északon az első község Ősi, a legdélebbi település Sióagárd (21–22). SAJTOS JÓZSEF az adatok gyűjtését már az 1970-es években megkezdte szülőfalujában, jelenlegi lakhelyén, Soponyán. A tájszógyűjtést azóta voltaképpen folyamatosan végezte, nagyobb intenzitással a SmA., valamint az ÜMNYA. adatgyűjtése idején a korábbi résztvevő megfigyelést az aktív indirekt és direkt kérdéssel váltva föl (10).

A vizsgált terület nyelvjárása a „legtöbb vonásában megegyezik a közép-dunántúli-kisalföldi nyelvjárás régió Balaton vidéki csoportjának nyelvjárásával, és bizonyos egyezéseket mutat a dél-dunántúli régió közép-somogyi csoportjának nyelvjárástípusával is, illetve a vizsgált terület egy része az »átmeneti« sávban helyezkedik el” (23).

A szótár (35–228) szócikkeinek felépítése megfelel a legkorszerűbb lexikográfiai elveknek. A címszót a tájszótypus jelzése követi, bár a valódi névbeli jelzet itt is kevesebbszer szerepel: *Vt* jelölést kaptak például a *főlipërédik* ’fölgögyul, gyarapodik < súlyban >’, *ficortos* ’ferde, kajla’, *gaborgyás* ’szeles, viharos, zivataros < időjárás >’, *gaborgyáskodik* ’durcáskodik, szeszélyeskedik vki’, *gyaluszik* ’< testrészt > zsidbad, érzéketlenné válik’, *J* (jelentésbeli tájszó) minősítést a *fityorog* ’virít, díszleg < vmi >’, *gyöszös* ’csökkent, gyenge, sovány < állat >’, *gyöszörödött* ’fejletlen, sovány, vézna < vki vagy vmi >’ stb. valódi névbeli tájszavak.

A nyelvjárás alakváltozat(ok) társadalmi érvényük jelölésével tükrözik a tájnyelvben végbemenő változásokat. A szófajmegjelölés után pontos jelentésdefiníció(k), majd több szócikkben is a jelentés(eke)t illusztráló példamondat(ok) következik, ill. következnek. Több helyütt gazdagítják a szótár anyagát nyelvi-nyelvhasználati, illetve néprajzi megjegyzések, valamint frazeológiai egységek pontos jelentésükkel együtt. A következetesen a szócikkek végén, illetve önálló szócikként használt utalások segítik a szótárban való eligazodást. A kötet gazdag anyagot tár elénk a Sárvíz mente nyelvjárásának tájszavaiból, és tükrözi az alkotónak szülőföldje iránti elkötelezettségét.

A legnagyobb elismerés illeti mindhárom kötet szerzőit áldozatos munkájukért, és valamennyi, e művek létrehozásában közreműködő személyt. Jó szívvel ajánlom e tájszótárakat nemcsak a dialektológia és néprajz művelőinek figyelmébe, hanem minden, a nyelvi örökségünk, népi kultúránk iránt érdeklődő olvasónak.

Hivatkozott irodalom

- AmTsz. = PESTI JÁNOS, *Alsómocsoládi tájszótár*. K. n., Alsómocsolád, 2008.
- BMFN. = *Baranya megye földrajzi nevei* 1–2. Szerk. PESTI JÁNOS. Baranya Megyei Levéltár, Pécs, 1982.
- BERZE NAGY JÁNOS 1940. *Baranyai magyar néphagyományok* 1–3. Kultúra Könyvnyomdai Műintézet, Pécs.
- HEGEDŰS ATTILA 2001. A nyelvjárási lexikográfia. In: KISS JENŐ szerk., *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó, Budapest. 397–408.
- HhSz. = DALLOS NÁNDOR – PESTI JÁNOS 1999. *Hosszúhetényi szótár*. Hosszúhetényi Honismereti Füzetek 3. Nemes János Általános Művelődési Központ, Hosszúhetény.
- KISS JENŐ 2002. Tájszótárírás és tájszótárak. *Magyar Nyelvőr* 126: 391–415.
- KISS JENŐ 2008. Az első tájszóközlésektől az egyesített digitális tájszótárig. *Magyar Nyelvőr* 132: 27–36.
- MELICH JÁNOS 1907. Pápai Páriz Ferencz székely szavai. *Magyar Nyelv* 4: 116–121.
- MNyA. = *A magyar nyelvjárások atlasza* 1–6. Szerk. DEME LÁSZLÓ – IMRE SAMU. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1968–1977.
- OrmSz. = *Ormánysági szótár*. KISS GÉZA szótári hagyatékából szerk. KERESZTES KÁLMÁN. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1952.
- PESTI JÁNOS 2019. *Így készült a Völgységi tájszótár*. A VöTsz. könyvbemutatóján Magyaregregyén 2019. március 23-án elhangzott előadás írott változata. Kézirat.
- TMFN. = *Tolna megye földrajzi nevei*. Szerk. ÖRDÖG FERENC – VÉGH JÓZSEF. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.
- SZÜCS JÓZSEF 1936. *A népryelvi kutatás története*. Spitzer Aladár könyvnyomdája, Budapest.

GY. BAZSIKA ENIKŐ
Pécsi Tudományegyetem

Írói szótár Katona József Bánk bán című művéhez

BEKE JÓZSEF, Bánk bán szótár. Katona József Bánk bán című drámájának szókészlete.
Szerkesztő: BALÁZS GÉZA. Anyanyelvpolók Szövetsége – Inter, Budapest, 2019. 375 lap

Az Anyanyelvpolók Szövetsége gondozásában immáron második kiadásban jelent meg BEKE JÓZSEF Bánk bán szótára, mely Katona József drámájának szókészletét foglalja rendszerbe. Hasznos és érdekes kézikönyv diákok, tanárok, színművészek és rendezők számára egyaránt, de tudományos kutatók is meríthetnek belőle.

A Bánk bán szótárt szerkesztő és a második kiadáshoz írt Előszót jegyző BALÁZS GÉZA mindenekelőtt a nemzeti dráma ma is érthető mivoltát hangsúlyozza, hozzátéve azt, hogy a mű 19. század eleji archaikus (és archaizáló) nyelvezetének megértéséhez az elmélyülés nélkülözhetetlen. Mint arra felhívja a figyelmet, „a műalkotás nyelvének jobb megértése segíti a mű egészének befogadását”. Az írói szótár, Katona József drámája szókészletének aprólékos számbavétele és magyarázata kapcsolódik a mű történelmi-művelődéstörténeti vonatkozásaihoz. BALÁZS GÉZA kitér arra is, hogy a darab dramaturgiai és nyelvi gondjai miképpen foglalkoztatták Illyés Gyulát, illetve Nádasy Ádámot: míg